

ДИПЛОМАТІ В ОСОБАХ

Віталій ЧИШКО

Важливий атрибут цивілізованої нації

Народився 5 червня 1951 року на Рівненщині. Закінчив Київський педагогічний інститут. Доктор історичних наук. Директор інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України. Керівник сектору суспільних наук Президії НАН України. Автор понад 130 наукових праць. Лауреат премії НАН України ім. М.І.Костомарова. Президент Українського біографічного товариства.

Одним з атрибутів сучасних цивілізованих держав є наявність ряду видань, необхідність у яких диктується розвитком науки й культури країн і народів. До них належать національні біографічні словники, які вже є майже у 80-ти розвинених країнах світу і засвідчують повноцінність їх культурного і наукового життя. Важливість біографічних словників цілком зрозуміла з наукової точки зору: історію творять люди для людей, людські долі є основним складником історичного процесу. Повні біографічні словники, крім довідкового значення, важливі і тим, що дають змогу проводити узагальнюючі дослідження про соціальний та національний склад суспільних рухів, партій, працівників тих чи інших інституцій. Вони є незамінним посібником і в практичній діяльності в галузі історії, політики, дипломатії, культури, економіки, освіти.

Ідея відтворити історію життя в українських землях упродовж віків через біографії видатних діячів зародилася у національно свідомої інтелігенції ще в другій половині XIX ст. Поява яскравих історичних біографічних праць про славнозвісних

українців тісно пов'язана з розвитком національно-визвольного руху в ХІХ ст. Проте неодноразові спроби відродити історію та культуру України в біографіях її творців, а по суті створити своєрідну колективну візитну картку українського народу, не увінчувались успіхами. Адже упродовж кількох століть імперська ідеологія спрямовувалася на деперсоналізацію історії українського народу, на «вимивання» в українців історичної пам'яті, на утвердження в їх свідомості меншовартісності, другорядності як представників окраїнної національності. Таким же залишалося ставлення до українства і за радянських часів, коли після 1917 р. творцем історії почав вважатися народ, рушійними силами — класи і маси, що однак не стало на заваді появи культу обмеженого кола осіб номенклатури, але призвело до деперсоналізації історичного процесу. Дозволялося винятково дозоване подання біографічних матеріалів про видатних українських діячів у різних енциклопедіях, та й то з огляду на їх громадсько-політичні погляди. Цензурою знищувалися повністю навіть великі тиражі, якщо у працях згадувалося хоча б одне неканонізоване ім'я.

Досвід підготовки національних біографічних словників засвідчує, що об'єктивно, без пересіювання та міфів, вони можуть бути створені лише в самостійній державі, коли люди, об'єднуючись навколо ідеї незалежності, почуваються у своєму невмирущому естві народом і розуміють, що таку колективність творили тисячі особистостей протягом десятків поколінь.

Ось чому створення Українського біографічного словника стає обов'язком сумління і правом української науки, яка має висвітлити національну історію та її творців, відокремивши правду від міфів і брехні, обстоюючи те, що історично належить народові.

Для реалізації цього задуму на базі Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського як найбільшої в державі, що входить у першу десятку бібліотек світу, де зосереджені 13-мільйонні фонди бібліографічної інформації, створений на початку 1994 року Інститут біографічних досліджень як загальнонаціональний біографічний центр України, колектив якого і розпочав підготовку Українського біографічного словника на сучасних комп'ютерних технологіях.

Відтоді, як було відновлено академічну роботу над фундаментальним багатотомним Українським біографічним словником,

кожне опубліковане біографічне чи біобібліографічне видання або підготовлене дисертаційне дослідження про тих, хто активно функціонував в українській історії й культурі, має важливе науково-практичне значення, оскільки кожна така праця прискорює створення Національного біографічного словника, сприяє відтворенню об'єктивної історії України. Адже число осіб, що діяли в усіх сферах суспільного життя на українських землях упродовж століть, дуже велике, і створити дійсно повноцінний біографічний словник, відтворити й саму історію України в біографіях її творців можливо лише за умов організації комплексних біографічних досліджень на регіональному, етнонаціональному, хронологічному і галузевому рівнях. Це дозволить не лише розкрити внесок діячів різних галузей знань у загальнонаціональну і світову скарбницю, повернути народів цілий ряд забутих і невідомих імен, фактів, заповнити безліч «білих плям» в історії та культурі України, а й сприятиме переломленню стійкої традиції обезлюднення української історії, попередній апробації достовірності історико-біографічної інформації про діячів, які увійдуть до УБС і в національну комп'ютерну базу біографічних даних.

Таким чином, біографічні дослідження підпорядковані безпосередньо чи опосередковано реалізації синтетичної масштабної праці Національного біографічного словника і цілком слушно розглядаються крізь призму програми підготовки цього видання, як його певне підґрунтя. Тому, щоб хоч частково наблизити рівень різнопланових біографічних розвідок до вимог УБС, доцільно зупинитися на основних принципах його побудови.

В основу УБС буде покладено територіальний принцип, згідно з яким у словнику як колективній біографії народу мають знайти місце в основному позитивні постаті, що діяли в українських землях на користь українства. До словника необхідно включити представників усіх національних меншин, що мешкали в різні часи на нинішній території України. Отже, сучасний фундаментальний багатотомний УБС повинен бути настільки багатонаціональним за складом представлених персоналій, наскільки поліетнічним і полікультурним є українське суспільство в його минулому і сучасному.

Цей принцип передбачає можливість представлення в УБС українського культурно-історичного доробку у всій його повноті

як категорії не вузько-етнічної, а поліетнічної, відповідно до прийнятого в сучасній науці розуміння нації як політичного поняття. Адже сфери діяльності неукраїнців охоплювали і охоплюють практично ті ж самі ділянки суспільного життя, що й власне етнічні українці, хоча і в інших чисельних пропорціях.

Український біографічний словник вмещуватиме найбільше біографій визначних постатей, знаменитостей України, а з рядових — біографії тих, які служили прикладом для діячів певної сфери діяльності, а їх здобутки дістали визнання у відповідних верствах того суспільства, в якому вони жили, працювали і відзначилися, що й підтверджують письмові джерела. Отже, УБС буде орієнтуватися не лише на висвітлення всіх видатних персоналій, а й на біографії досі невідомих або маловідомих осіб, чия діяльність мала локальний характер, оскільки зусиллями саме цих скромних і малопомітних на фоні загальної історії місцевих діячів творилась і твориться матеріальна та духовна культура українського народу, фокус якої віддзеркалюється в центрі.

Біографічний словник буде вмещувати десятки тисяч біографій: від постатей світового масштабу до порівняно маловідомих осіб. Вони репрезентуватимуть різні регіони, українську діаспору, імена відомих мислителів, громадських, політичних діячів, дипломатів, науковців і митців інших держав й народів, які перебували в Україні лише епізодично або й ніколи не ступали на українську землю, проте своїми ідеями, духовними здобутками справили помітний вплив на духовне життя української громадськості чи й безпосередньо сприяли українському національному відродженню, досліджували, популяризували і підтримували українську культуру за кордоном.

Таким чином, в багатотомному Українському біографічному словнику будуть представлені архітектори, актори театру і кіно, танцівники балету, співаки, кінодіячі, композитори, музиканти, режисери, поети, письменники, художники, літературознавці, вчені, конструктори, модельєри, священнослужителі, ювеліри, історики, журналісти, юристи, лікарі, військові, філософи, політики, урядовці, дипломати, соціологи, космонавти, розвідники, спортсмени, економісти, фінансисти, виробничники, аграрії, екологи, працівники освіти, громадських і молодіжних організацій.

Видання Українського біографічного словника не лише заповнить істотну прогалину в українознавстві, але й сприятиме по-

пуляризації досягнень України в світі через призму її кращих представників.

З огляду на масштабність цього загальнонаціонального наукового проекту звертається увага на різні шляхи збирання біографічної інформації. Зокрема, в міру накопичення та опрацювання архівних біографічних матеріалів у центрі і на місцях готується до випуску ряд тематичних, хронологічних і регіональних біографічних видань, відкриваються біографічні рубрики у збірниках наукових праць, періодичних часописах, щорічниках тощо. Ось і в цьому першому випуску наукового щорічника «Україна дипломатична» редакційна колегія розпочинає друкувати біографії послів України за кордоном, які виконують місію доброї волі в близьких і далеких країнах планети, несуть з берегів Дніпра правду про народ, який воліє жити в мирі і дружбі з усією світовою спільнотою. Тут також подаються біографії іноземних послів в Україні, які популяризують досягнення України в світі, справляють помітний вплив на духовне життя українського суспільства.